

за допомогою детермінованих моделей не можна описати такі важливі аспекти планування в умовах невизначеності (тобто реальних умовах), як можливість маневрування, коректування спочатку прийнятого плану, обліку додаткових витрат у разі дефіциту/перевиробництва продукції, цінність інформації. Звідси – втрата ефективності при використуванні останніх в управлінні.

Література

1. Енергетична стратегія України на період до 2030 р. [Електронний ресурс] – Київ, 2006. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua>.
2. Беляев Л.С. Рынок в электроэнергетике: Проблемы развития генерирующих мощностей / Л.С. Беляев, С.В. Подковальников. – Новосибирск : Наука, 2004. – 220 с.
3. Амелницька О.В. Механізми в системі управління виробничо-господарською діяльністю локальних електричних мереж / О.В. Амелницька // Інновації в державному управлінні і місцевому самоврядуванні: збірник наукових праць ДонДДУ серія "Державне управління". — Донецьк, 2007. Т.8, вип.88. – 293 с. – С.11-18.
4. Білько О.В. Ефективне підприємництво в електроенергетиці – чинник економічної безпеки держави / О.В. Білько, Д.Я. Оріча // Вісник Державного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2000. – №384. – С.3-7.
5. Лунина Е.В. Организация мировых энергетических рынков: проблемы и пути развития / Е.В. Лунина // Экологические системы.: электронный журнал энергосервисной компании – 2003. – №7(19). – Режим доступу до журн. : http://www.esco-ecosys.narod.ru/2003_7/art27.htm.
6. Россоха В.В. Метод анализа и оценки рисков в маркетингово-сбытовой деятельности энергокомпаний / В.В. Россоха, Ю.Д. Костин // Маркетинг: Теория і практика : зб. наук. праць. – СУНУ. – 2002. – Вип. 4. – С. 178-189.
7. Россоха В.В. Экономические потери и оценка вероятности наступления рисков событий в энергосбытовой деятельности / В.В. Россоха, Ю.Д. Костин // Энергетика и электрификация. – 2002. – № 8. – С. 31-35.
8. Дубров А.М. Моделирование рисков ситуаций в экономике и бизнесе / А.М. Дубров, Б.А. Лагоша, Е.Ю.Хрусталёв – М. : Финансы и статистика, 1999. – 176 с.

Надійшла 17.05.2009

УДК 338.3.01+658

О. С. ХРИНЮК

Національний технічний університет України „Київський політехнічний інститут”

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА

У статті досліджуються теоретичні основи організаційних відносин на виробництві. Зроблено порівняльний аналіз різних поглядів на сутнісне розуміння організації виробництва. Розглядається структура організаційних відносин та з'ясується їх сутність. Виявлено деякі особливості організаційної діяльності. Запропоновано розглядати організацію виробництва в різних аспектах її прояву. Відображено зміст організації виробництва на підприємствах.

In the article theoretical bases of organizational relations are explored on a production. The comparative analysis of different looks is done to the essence understanding of organization of production. The structure of organizational relations is examined and their essence are turned out. Found out some features of organizational activity. It is suggested to examine organization of production in the different aspects of its display. Maintenance of organization of production is represented on enterprises.

Ключові слова: організаційні відносини на виробництві, організація виробництва.

Вступ. Для ефективного здійснення управлінських функцій необхідне досконале знання самого об'єкту управління – виробництва. Конкретизація виробничої діяльності відбувається в процесі організації виробництва. Вона направлена на вирішення головних питань економіки в конкретній сфері, базуючись на використанні об'єктивних економічних законів. Вивчення дії цих законів дає змогу встановити ряд загальних та специфічних принципів організації виробництва, форми та методи раціональної діяльності підприємств. Однак, перш за все, слід досконало з'ясувати сутність та зміст організації виробництва.

Дослідженням питань організації виробництва присвячені наукові роботи багатьох вчених. До них відносяться О. Богданов, Б. Каценбоген, Ю. Любич, М. Іпатов, В. Бабич, Є. Бойко, В. Г. Васильков, О. Віханський, В. Герасимчук, Д. Львов, Г.М. Захарченко, О. Ковальов, Г.Я. Кожекін, О.С. Курочкін, Я. Плоткін, Р. Фатхутдінов, Й.М. Петрович, Л.М. Синиця, О.Г. Туровець та ін. Праці вказаних та інших авторів послужили основою дослідження теоретичних аспектів організації виробництва [1 – 12]. Встановлено, що єдиної думки по багатьох питаннях немає, окремі аспекти досліджень є спірними, потребують узагальнення та розвитку, що обумовлює необхідність подальших досліджень методологічних питань сутності та змісту

організації виробництва на підприємствах.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасних підходів до визначення сутності та змісту організації виробництва, визначення структури організаційних відносин, виявлення окремих особливостей цього виду діяльності.

Методологія. Методологічною основою дослідження є системний підхід, фундаментальні положення сучасних економічних теорій, аналіз літературних джерел, використання логічного та порівняльного аналізу, узагальнення отриманих результатів.

Результати дослідження. Основною метою виробництва в ринкових умовах є забезпечення споживача необхідною йому продукцією належної якості у певні строки з мінімальними витратами.

Результативність та ефективність діяльності підприємства залежать від раціональності виробництва, відповідності організації останнього сучасним науковим і науково-технічним вимогам. В ринкових умовах господарювання виробництво має бути так організоване, щоб враховувати вимоги споживачів за всіма параметрами споживчих властивостей, з однієї сторони, і бути конкурентоспроможним та вирішувати поставлену мету власниками, з іншої сторони.

Організація виробництва посідає значне місце у виробничій системі підприємства. Значення організації виробництва визначається важливістю цього виду діяльності взагалі, оскільки будь-яка форма діяльності людини неможлива без організаційного начала.

Багатогранність і складність статико-динамічного явища та процесу організації виробництва дає широкі можливості для формування різних дефініцій цього поняття з тим чи іншим ступенем окреслення її глибини чи охоплення окремих аспектів. Тому процес дослідження цієї категорії продовжується і сьогодні. Найбільш поширеними її визначеннями є наступні.

Організація виробництва – це способи вибору, розподілу і кооперування елементів виробництва для досягнення поставлених цілей при мінімальних затратах ресурсів.

Організація виробництва – це сукупність правил, процесів, дій, що забезпечують форму та порядок поєднання праці і речових елементів виробництва з метою підвищення ефективності виробництва.

Організація виробництва – це координація й оптимізація в часі та просторі всіх матеріальних, трудових елементів виробництва як єдиного цілого, з метою випуску в певні строки необхідної споживачам якісної продукції з найменшими витратами.

Організація виробництва – процес упорядкування елементів процесу створення продукції для задоволення потреб суспільства

Організація виробництва – це комплекс заходів, спрямованих на раціональне сполучення процесів праці з речовинними елементами виробництва у просторі і часі з метою підвищення ефективності виробництва.

Як видно із наведених тлумачень, існують різні підходи до визначення поняття “організація виробництва”. Одні дослідники акцентують увагу на предметі дослідження організації виробництва або на технічних аспектах, інші виділяють окремі елементи управління або людський фактор.

Зупинимось детальніше на з’ясуванні сутності організації взагалі та організації виробництва в сучасних умовах господарювання зокрема.

В загальному розумінні організація означає упорядкований стан елементів цілого і процес з їх упорядкування в доцільну єдність.

Організаційна діяльність має всеосяжний характер. Організованість властива як природному, так і соціальному світу. І природа, і людина створює організовані системи. Проявами таких систем є технічні, соціально-економічні та виробничі системи і т.п.

Організація має свою структуру. Її можна розглядати як в статичі, так і в динаміці. Організація в статичному стані – це певне цілісне утворення (соціального, технічного, фізичного, біологічного характеру), що має цілком визначене призначення. В динамічному стані організація являє собою сукупність різноманітних процесів з упорядкування елементів, формування і підтримки цілісності знову створюваних або функціонуючих об’єктів. Якщо ці процеси складаються з цілеспрямованих дій людей, тоді організація виступає у ролі функції.

Тому погоджуємося, що поняття “організація” може вживатися в різних значеннях [6, с. 14]. Для цілісного розуміння сутності можна виділити три основні **значення організації**:

- 1) як певний об’єкт;
- 2) як явище, що характеризує стан об’єкту;
- 3) як діяльність.

Організація як об’єкт – це об’єднання групи людей, які свідомо здійснюють координацію своєї діяльності для досягнення поставленої мети. В такому смислового розумінні організація виступає об’єктом матеріального світу і є однією із форм ведення певної діяльності. Ці форми визначаються законодавством і їх розміри та деякі інші параметри ним регламентуються.

Організація як явище проявляється через фізичне об’єднання реальних складових для досягнення відповідної мети. При цьому формується певна побудова об’єкту, певний порядок розташування його складових, які спрямовані на створення кінцевого результату. І така організація виробництва має певні

статичні характеристики, параметри яких визначаються вимогами до кінцевого продукту.

Організація як діяльність – це цілеспрямований процес створення чого-небудь корисного, здійснення суспільної діяльності, яка відображає існуючий поділ праці. Сутність організації виробництва як процесу проявляється через сукупність дій по утворенню та вдосконаленню взаємозв'язків між частинами окремого цілого. Процес організації проводиться людьми, має складний динамічний характер і сам зазнає поділу та спеціалізації, що призводить до формування окремих груп професійних працівників. Організації як процесу властиві певні динамічні характеристики, які дають уяву про зміну їх параметрів у часі. Організація виступає функцією управління. Сутність організаційної складової управління полягає у плануванні, координації і виконанні певної господарської діяльності суб'єктів підприємництва.

Для здійснення виробництва необхідна участь цілого ряду елементів, які повинні мати певні характеристики, певну спрямованість дії, перебувати в певних пропорціях, функціонувати в певних умовах і їх стан та зміни не можуть бути некерованими, хаотичними, оскільки це не призведе до запланованого результату. Без організаційних зв'язків окремі елементи виробництва не створять єдиного цілого і воно перестане існувати як виробнича одиниця. Можна стверджувати, що організація формує систему, яка потім сама створює новий результат внаслідок своєї діяльності і стає необхідним елементом для функціонування такої системи.

Із зміною систем господарювання в суспільстві змінюються погляди на організацію виробництва, що об'єктивно обумовлюється зміною цілей останнього. Так, з переходом до ринкових відносин акценти виробництва матеріальних благ змістилися в бік задоволення потреб споживачів. Такі цілі поставили відповідні вимоги до організації виробництва. І хоча сутність організації не змінилася, однак статико-динамічні характеристики і параметри конкретних організаційних явищ і процесів зазнали значних змін. Орієнтація на ринок вимагає більшого динамізму виробничих процесів в частині переорієнтації на нові види продукції, а зростання конкуренції ставить нові завдання, зокрема щодо якості продукції, рівня витрат на виробництво, строків виробництва, гнучкості цінової політики тощо.

Основою виробничої діяльності підприємства є його організаційне начало, яке має забезпечити пристосування підприємства до вимог споживачів щодо якості товарів, ціни, сервісного обслуговування тощо з мінімальними витратами. А оскільки зовнішнє та внутрішнє середовище господарювання постійно змінюється, то й виробництво має динамічний характер. При цьому склад, сутнісні характеристики елементів та самого процесу виробництва залежать, передусім, від вимог до продукції, які пред'являє до них ринок. Тобто ринкові фактори є визначальними з точки зору вибору його виробничої стратегії та організації виробничої діяльності підприємства.

Організаційний вплив здійснюється на елементи виробництва – предмети праці, знаряддя праці і трудові ресурси, які є передумовою виробництва. Залежно від мети підприємства та його особливостей ці елементи по-різному впливають на ефективність його функціонування, так як і самі зазнають впливу інших факторів. Так, предмети праці обумовлюються продукцією, що виробляється, а також технологією її виробництва. На працівників значний вплив справляють фізіологічні, психологічні, гігієнічні та інші фактори, що визначають умови праці, соціальні та мотиваційні умови, рівень освіти і т.п. Знаряддя праці визначаються характером виробничого процесу, типом, видом та формою його організації.

Виходячи з цього, вважаємо, що **організація виробництва** являє собою сукупність взаємопов'язаних видів діяльності та практичних дій, які спрямовані на створення або вдосконалення існуючих систем підприємства з виробництва продукції, робіт, послуг. Вона встановлює загальні закономірності організації виробничих систем, форми й методи здійснення виробничих процесів з виготовлення продукції і раціональному використанню всіх видів ресурсів.

Об'єктивною основою організації виробництва є відносини, які виникають при виробництві матеріальних благ, виконанні робіт та наданні послуг на рівні первинних ланок економіки – підприємств. Частина виробничих відносин має організаційний характер [9, с.9]. Виявлення та вивчення їх структури дає можливість глибше з'ясувати сутність організації виробництва та намітити напрямки їх удосконалення. Серед цих відносин можна виділити:

- 1) регулюючі організаційні відносини, які забезпечують визнання та прояв відносин власності при формуванні та експлуатації виробничих систем;
- 2) міжособистісні організаційні відносини, які відбуваються між працівниками в процесі спільної праці при виробництві кінцевих продуктів;
- 3) технічні організаційні відносини, які складаються в процесі взаємодії працівників із засобами та предметами праці;
- 4) забезпечувальні організаційні відносини, які відображають взаємозалежності ресурсних складових виробничих систем;
- 5) процесні організаційні відносини, які встановлюють певний порядок виконання виробничих операцій та дій.

Формування відносин щодо організації виробництва в сфері виробництва матеріальних благ складає зміст організаційної функції процесу управління. Ці відносини проявляються через змістовні області їх

налагодження та функціонування.

Сутнісний зміст організації виробництва полягає у використанні методів економічного обґрунтування рішень в сфері організації виробництва, закономірностей та принципів організації виробництва на підприємствах, форм і методів здійснення виробничих процесів, випуску продукції високої якості при найраціональнішому сполученні всіх видів ресурсів в конкретних умовах підприємства, кількісних та якісних залежностей, взаємовідносин та взаємозв'язків між елементами виробничої системи в процесі проектування, освоєння та виготовлення продукції на підприємстві та ін.

Будь-які організаційно-технічні рішення, способи виготовлення продукції, виконання виробничих операцій, методи і прийоми праці, форми господарювання мають постійно покращуватись. Тому базовим підходом до організації виробництва є діалектичний, який розглядає всі явища у виробничо-господарській діяльності як процес, що підкоряється законам розвитку із виявленням причин і наслідків. Такий підхід дозволяє організувати виробництво у формі безперервного творчого пошуку шляхів підвищення ефективності виробничого процесу на підприємстві.

Продуктивним також є системний підхід в організації виробництва, що передбачає формування підприємства як виробничої системи. Системний підхід дає змогу оптимізувати діяльність всієї виробничої системи як цілого, а не тільки її окремих частин. Важливими також є й інші наукові підходи – функціональний, відтворювальний, маркетинговий, які дають змогу розкрити відповідно інші сторони організації виробництва.

Цілком логічно в організації виробництва виділяти окремі **аспекти**, які дозволяють глибше зрозуміти її сутність та природу [10, с. 7]. При цьому є правомірним розглядати організацію виробництва з наступних точок зору:

- 1) **методико-методологічної**, яка характеризує наукові поняття та терміни, способи визначення окремих показників організації виробництва;
- 2) **організаційної**, яка встановлює можливості раціонального поєднання в часі і в просторі всіх елементів підприємства;
- 3) **економічної**, яка відображає вплив організаційно-економічних факторів на ефективність діяльності виробничої системи;
- 4) **технологічної**, яка визначає досягнутий рівень технологічності організаційних процесів системи;
- 5) **технічної**, яка показує певний набір технічних елементів виробництва;
- 6) **адміністративної**, яка відображає відносини між різними ієрархічними рівнями системи.

Все це свідчить про складність та багатогранність категорії – організації виробництва.

Висновки. Таким чином, смислове значення організації виробництва найповніше розкривається при її розгляді в статичному та динамічному станах.

Стосовно виробничих систем сутність організації проявляється через:

- 1) субстанцію системи, її структуру і зміст, суть і форми організації як юридичної особи (об'єкту);
- 2) явище певної побудови об'єкту – фізичного об'єднання реальних складових з певним порядком розташування для досягнення відповідної мети;
- 3) процес переробки вхідних елементів системи у вихідні як функції управління з досягнення цілей системи.

Субстанцію, явище і процес слід розглядати в єдності, оскільки вони не можуть існувати окремо один від одного. Тому організація виробництва – це єдність структури і змісту системи, її форми як юридичної особи, з однієї сторони, та внутрішньої будови виробничих елементів і процесу функціонування системи у відповідності з її метою, з іншої.

В цілому сутність організації виробництва полягає в об'єднанні та забезпеченні взаємодії та необхідних взаємозв'язків всіх елементів виробничого процесу на підприємстві, встановленні узгоджених дій всіх учасників виробництва з метою досягнення певної мети.

Загалом зміст організації виробництва відображають виробничі відносини, що виникають при реалізації різноманітних способів та методів раціональної організації виробництва. Змістовним наповненням організації виробництва є сукупність принципів, форм та методів, заходів, які забезпечують раціональне поєднання робіт та процесів праці з предметами та знаряддями праці на підприємстві в часі та просторі.

Наукова новизна результатів полягає в поглибленні дослідження категорії організація виробництва, виявленні окремих особливостей організаційного виду діяльності у виробничих умовах, обґрунтуванні сутності організації виробництва в сучасних умовах господарювання, уточненні змісту організації виробництва у первинній ланці економіки, аналізі структури базисних відносин організації виробництва, окресленні деяких методологічних положень щодо подальших напрямів вивчення цієї функції управління, врахування яких сприяє ефективному функціонуванню підприємств.

Одержані результати можуть бути використані при проведенні подальших досліджень структури організаційної діяльності в ринкових умовах господарювання.

Перспективним є поглиблення досліджень у напрямку виявлення окремих аспектів організаційних відносин, забезпечення процесів їх безконфліктного формування в єдиній системі сталого розвитку.

Література

1. Васильков В. Г. Організація виробництва: Навч. посібник. – КНЕУ, 2003. – 524 с. – ISBN 966-574-474-7.
2. Власенко В. І. Сучасні тенденції розвитку корпоративної форми організації виробництва і управління // Вісник соціально-економічних досліджень. — Одеса, 2006. — Вип. 24. — С. 206 – 212.
3. Гриньова В. М., Салун М. М. Організація виробництва: Підручник для студ. вищ. навч. закладів. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2007. – 575 с.
4. Кваско А. В. Організація виробництва в системі виробничих відносин // Вісник. — Х., 2004. — № 630, ч. 2: Шляхи рішення проблем функціонування економічних систем. — С. 187 – 190.
5. Колосов А. Н. Формирование терминологического тезауруса теории организации деятельности предприятий // Економіка. Менеджмент. Підприємство. — Луганськ, 2005. — № 14, ч.1. — С. 146 – 156.
6. Курочкин А. С. Организация производства: Учеб. пособие. — К.: МАУП, 2001. — 216 с.: ил. — Библиогр. : с. 214 –215.
7. Мильнер Б.З. Теория организации: Учебник. — 4-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2004. — 648 с.
8. Нечаев В. П. Еволюція первинних форм організації виробництва та управління ними в трансформаційній економіці // Теорія і практика сучасної економіки. — Черкаси, 2004. — С. 42–44.
9. Организация производства и управление предприятием: Учебник / Туровец О. Г., Бухалков М. И., Родинов В. Б. и др.; Под ред. О. Г. Туровца. — 2-е изд. — М.: ИНФРА-М, 2005. — 544 с. — (Высшее образование).
10. Петрович Й. М., Захарчин Г. М. Організація виробництва: Підручник. – Львів.: Магнолія плюс, 2004. – 400 с.
11. Тян, Р. Б., Багрова, І. В. Організація виробництва: Навчальний посібник / За ред. Багрової І. В. – Дніпропетровськ: ДДФЕІ, 2003. – 190 с.
12. Фатхутдинов Р. А. Организация производства: Учеб. для студентов вузов, обучающихся по экон. и управленч. спец. — М.: ИНФРА-М, 2003. — 669, [1] с.: ил., табл.

Надійшла 17.06.2009